

{30}

PRELEKCJE MISTRZÓW

Prelekcje Mistrzów

*WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO
UNIwersytetu w Białymstoku*

Białystok 2023

Aleksander Naumow

AKATYST W DAWNYM I NOWOŻYTNYM
PIŚMIENICTWIE EUROPEJSKIM

**Seria Naukowo-Literacka „Prelekcje Mistrzów”
Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu w Białymstoku**

Prelekcja 30

Redakcja serii: **Jarosław Ławski, Krzysztof Korotkich**
Redaktorzy tomu: **Anna Romanik, Robert Szymula**
Streszczenia: Translate Plus

Według projektu graficznego Huberta Pilickiego, Alter Studio
Zdjęcia: Jarosław Kuźmicki

Copyright by Aleksander Naumow
Białystok 2023
Copyright by Uniwersytet w Białymstoku
Białystok 2023

Skład: Ewa Frymus-Dąbrowska

PRYMAT Mariusz Śliwowski
ul. Hetmańska 42, 15-727 Białystok
tel. 602 766 304, 881 766 304
e-mail: prymat@biasoft.net
www.prymat.biasoft.net

ISBN 978-83-7657-470-7

 **Wydział
Filologiczny**

UNIwersYTET W BIAŁYMSTOKU

PRELEKCJE MISTRZÓW

Aleksander Naumow

AKATYST W DAWNYM I NOWOŻYTNYM PIŚMIENNICTWIE EUROPEJSKIM

*Trzeba nam odkrywać bogactwo wschodniej Tradycji chrześcijaństwa.
Trzeba wsłuchiwać się w głos Kościołów Wschodu.
Są one wyrazicielami skarbu Tradycji, którą przechowują.
Rozmyślając nad tym skarbem, dostrzegamy w nim
elementy niezwykle istotne dla pełniejszego
i bardziej całościowego rozumienia doświadczenia chrześcijańskiego.*

Jan Paweł II

Jesteśmy świadkami nieoczekiwanej kariery jednego ze klasycznych utworów literatury bizantyńskiej – akatystu. Nie tylko stał się najbardziej produktywnym gatunkiem liturgicznym wschodnioeuropejskiego prawosławia, mającym niektóre cechy literatury masowej, lecz wzbudził zainteresowanie zarówno w kręgach związanych z Kościołem rzymskokatolickim, jak też wśród sympatyków wschodniego chrześcijaństwa na Zachodzie.

W chwili obecnej badacze zarejestrowali ponad 2 600 kompozycji w piętnastu językach¹, a gdyby uwzględnić także tłumaczenia między językami i przeróbki, liczba uległaby co najmniej podwojeniu. Wszystkie one wyrastają z jednego bizantyńskiego utworu poświęconego Matce Boskiej i tajemnicy Wcielenia – *Akathistos hymnos*².

Ta kunsztowna kompozycja, wyrastająca z praktyki dawnych kondakionów, powstała prawdopodobnie w VI wieku, tradycja wiąże ją najczęściej ze św. Romanem Pieśniarzem, twórcą, który właśnie od Maryi otrzymał dar pieśni. Hymn składa się z dopisanej później strofy początkowej³ i 24 strof, opatrzonych w oryginale greckim akrostychem alfabetycznym. Przez dodanie strofy początkowej naruszył się układ całej kompozycji i ich numeracja. Uwzględniając dodaną strofę, przyjmujemy, że parzyste są krótsze i kończą się aklamacją *Alleluja!*, a nieparzyste zawierają po krótkiej części narracyjnej dwanaście pozdrowień maryjnych zakończonych jednakowym refrenem, na przykład „Raduj się, Oblubienico niezaślubiona!”⁴. Pierwsze dwanaście strof stanowi część

¹ Bazę gromadzącą wszystkie dostępne teksty akatystów i literaturę o nich założył ks. Maksym Plakin z Saratowa, zob. grupę <https://akathistos.livejournal.com/>.

² Godne polecenia jest studium: M. Abijski, *Akatyst w liturgii i tradycji Kościoła prawosławnego*, „Ikonosfera. Zeszyty Muzealne” 4/2015, s. 5–24 oraz J. Grzywaczewski, *Okoliczności kompozycji hymnu Akatyst ku czci Najświętszej Maryi Panny*. „Vox Patrum”, 69, (2018). 195–218. <https://doi.org/10.31743/vp.3259> (z wyczerpującą bibliografią).

³ Ten proimion/kukulion, wprowadzony w VII w., był hymnem w imieniu miasta Konstantynopola dziękującego Jej za uratowanie z opresji, potem – od XIV wieku – składanie podziękii za sukcesy przejęli wierni (my, słudzy Twoi). W tradycji słowiańskiej jest on nazywany Kondakion 1.

⁴ To inicjalne *Chaire!//Ave!* jest początkiem pozdrowienia anielskiego i jego tłumaczenie i użycie zależy od praktyki przekładu Ewangelii. Po polsku mamy

historyczną według narracji św. Łukasza – cztery strofy o Zwiastowaniu, piąta o Nawiedzeniu Elżbiety przez Maryję i radości Jana w jej łonie, szósta o wątpliwościach Józefa, siódma to pokłon pasterzy, trzy kolejne – adoracja magów, jedenasta wspomina ucieczkę do Egiptu (z wykorzystaniem motywów apokryficznych) i dwunasta opisuje Spotkanie Pańskie. Pozostałe dwanaście strof stanowi część dogmatyczno-teologiczną z odwołaniami do zbawczego planu Bożego realizowanego przez Wcielenie Logosu w perspektywie eklezjologicznej.

Utwór ten był tłumaczony setki razy na wiele języków i dialektów. Pierwsza wersja łacińska powstała na samym początku IX w., najpewniej w Wenecji, jako dzieło miejscowego biskupa Olivolo/Castello Krzysztofa I Damiaty, Greka⁵. Łaciński przekład wpłynął na pobożność maryjną na Zachodzie, wywierając ideowy i poetycki wpływ na gatunek litanii. Warto jednak zaznaczyć, że w odróżnieniu od litanii Akatyst nie ma charakteru błagalnego, a wyłącznie adoracyjny⁶. Wersja staro-cerkiewno-słowiańska powstała niedługo potem, w drugiej połowie IX wieku, w kręgu cyrylo-metodejskim, jako część składowa nabożeństwa cyklu wielkopostnego i podlegała wszystkim przemianom liturgicznego piśmiennictwa cerkiewnosłowiańskiego⁷. W naturalny sposób wiąże się

zatem „zdrowaś”, „witaj”, „bądź pozdrowiona”, ale w tradycji wschodniej przyjęto nacechowane przynależnościowo, będące kalką z cerkiewnosłowiańskiego, zawołanie: „raduj się”.

⁵ G.G. Meersseman, *Der Hymnos Akathistosin Abendland*, Freiburg 1958, t. 1, 50–51.

⁶ Odsyłam tu do cennych prac: W. Sadowski, *Litania i poezja. Na materiale literatury polskiej od XI do XXI wieku*, Warszawa 2011 oraz A. Jakóbczyk-Gola, *Akt pamięci. Tradycja akatystowa w kontekście form pamięci*, Warszawa 2014.

⁷ Początkowo hymn wykonywano na Zwiastowanie NMP lub w pobliżu święta,

on z innym utworem – kanonem do Bogurodzicy autorstwa św. Józefa Hymnografa (Sycylijczyka), stanowiącym dla niego obrzędową ramę (akatyśt z reguły jest wykonywany po szóstej, a przed siódmą odą kanonu). Używane wielokrotnie (ponad 150 razy) anielskie pozdrowienie wywarło też silny wpływ na hymnografię i homiletykę, wprowadzając do liturgii szereg tekstów wykorzystujących ten chwyt formalny. Sam tekst znajdujemy w cerkiewnosłowiańskich triodach, kondakarach, czasosłowach, trebnikach, psalterzach z dodatkami, modlitewnikach. Drukiem po cerkiewnosłowiańsku ukazał się w oficynie Szwajpolta Fiola w triodzie postnym (Kraków, ok. 1490), jako wyodrębniony utwór w czarnogórskim Cetinju (Psalterz 1495), w Wenecji u Bożidara Vukovicia (1520) i już jako oddzielna broszura w Wilnie u Franciszka Skoryny (ok. 1522). Ważne są ilustracje obrazujące narracyjną i teologiczną akatyśtu, jakie spotykamy od połowy XIII wieku zarówno w rękopisach (zwłaszcza psalterzy), w malarstwie ściennym licznych cerkwi (między innymi na Peloponezie, Bałkanach, w monasterach mołdawskich, w monasterze Zwiastowania w Supraślu) i na ikonach⁸.

Pierwszego przekładu Akatyśtu do Matki Boskiej na język polski dokonał ok. roku 1648 dwudziestoletni młodzieniec z Połocka, uczeń Kolegium kijowskiego Samuel Piotrowski Sitnianowicz, czyli późniejszy mnich prawosławny, wybitny pisarz i wychowawca carskich dzieci Symeon Połocki. Pozostając pod silnym wpływem poezji Jana Kochanowskiego i hymnicz-

następnie zdecydowano poświęcić mu sobotę 5. tygodnia Wielkiego Postu (tzw. sobota Akatyśtu), z czasem też rozpowszechniła się praktyka odprawiania go w środy i/czy soboty i w ramach pobożności lokalnej i prywatnej. Cerkiewna praktyka grecka przewiduje wykonywanie Akatyśtu podzielonego na części w cztery pierwsze piątki Wielkiego Postu, a w piątym tygodniu – w całości.

⁸ M. J[anocha], *Akatyśt w ikonografii*, w: *Akatyśt ku czci Bogurodzicy*, wyd. OVO, s.l., s.a., s. 9–10.

nych przekładów maryjnych ks. Stanisława Grochowskiego, Samuel zastosował w przekładzie regularny polski sylabowiec, barokową poetykę i retorykę. Przekład ten pozostał w rękopisie i nie wszedł do obiegu. Odkryty przez Ryszarda Łuźnego tekst wydał znany włoski polonista Luigi Marinelli, podkreślając, że mamy do czynienia z twórczością Białorusina przekładającego w Kijowie z cerkiewszczyzny na język polski najsłynniejszy hymn bizantyński...⁹ Jest to wierszowana parafraza samego akatysty, znacznie go rozbudowująca, jak też stanowiącego jego liturgiczne ramy kanonu (*Usta moje Na cześć Twoją Otworzą się*). Zwrotki noszą zwykłe nazwy *kondak* i *ikos*, refren brzmi: „Bądź pozdrowiona, Matko przy panieństwie/ Panną zrodziłaś Boga w człowieczeństwie”.

Pierwsze drukowane tłumaczenie na język polski najprawdopodobniej zostało ogłoszone w Wilnie w 1764 roku¹⁰, co pozostaje w związku z de-

⁹ R. Łuźny, *Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich XVII-XVIII w.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, t. CXII: „Prace Historycznoliterackie”, z. 11, Kraków 1966: 111-114, a wydał L. Marinelli, „*Akafist Naświętszej Pannie*” (1648) – pierwszy utwór Symeona Połockiego, „*Ricerche Slavistiche*”, vol. XLII, 1995: 239-280; zob. też: tegoż, *Postilla al Polockij polacco: Akafist Naświętszej Pannie*, in: *L'Ucraina del XVII secolo tra occidente ed oriente d'Europa*, Kyiv – Venezia 1996: 445-470. Zob. też R. Łuźny, *Bizantyjsko-słowiański akatyst oraz jego poetyckie amplifikacje w literaturze polskiej – dawnej i nowej*, [w:] *Literatura a liturgia. Księga referatów międzynarodowej sesji naukowej, Łódź, 14-17 maja 1996*, red. J. Okoń, Łódź 1998 i B. Kozak, *Akatysty polskie Symeona z Połocka*, „*Acta Polono-Ruthenica*” IX, 2004: 7-19.

¹⁰ *Akatist i Moleben, dwa sławne Kościoła Wschodniego do Matki Boskiej nabożeństwa, tudzież informacje i nabożeństwa na wszystkie teże Matki Boskiej roku całego uroczystości z przydatkiem affektów i modlitw dla wygody pobożnych Najświętszej Panny czcicielów, cudowne jej obrazy odwiedzających*, Wilno 1764; dostępne na Polonie: SD XVIII 1.24. Strofy noszą nietypowe nazwy *antyfona*

cyją Benedykta XIV, który na prośbę tytularnego arcybiskupa Dürres Giuseppe Schirò 4 maja 1746 roku przyznał odpust (50 dni zwykły i na Zwiastowanie zupełny) dla wiernych odmawiających „jakimkolwiek bądź językiem” akatyst. Historia powstania tego przekładu nie jest na razie zbadana. Wydawcy w zajmującej przedmowie piszą o jakichś wcześniejszych przekładach Akatystu na język polski, o wyborze tego konkretnego tekstu, wykonanego – według ich słów – około dziesięciu lat wcześniej, a więc około 1754 roku przez pewnego kapłana i teologa z prowincji litewskiej Zakonu. Ta informacja stawia pod znakiem zapytania uznawane dotychczas autorstwo o. Tymoteusza Szczurowskiego, urodzonego w 1740 roku. Widać też, że utwór był tłumaczony z cerkiewnosłowiańskiego, ale konfrontowany z przekładem łacińskim i oryginałem w języku greckim:

z którego jako inszych różnych narodów chwalebna w poszanowaniu Matki Boskiej emulacja na swój Ojczyzny język przełożyć starała się, tak i nasza Polska w swym języku toż nabożeństwo czytać szczęście miała. Lecz że pokazały się niektóre polskie przekłady, które zdają się w wielu miejscach myśli w oryginalnym greckim tekście wyrażonych nie dochodzić, albo przynajmniej dla upornego do słów słowiańskich przywiązania tak nie wyrażać, jakby własność i jasność rzeczy wyciągała, przeto biorąc na nowo pod prasę ten Hymn Matki Boskiej, poszliśmy za przetłumaczeniem, przed dziesięcią laty przez pewnego Prowincji naszej Litewskiej teologa i kapłana uczynionym, iż ten, zachowując się według nauki Augustyna S.¹¹, słów się trzyma wprawdzie, ale z jasnością sen-

i *pozdrawienie*, a końcowa strofa – *ofiarowanie*, zaś refren brzmi: „Bądź pozdrowiona oblubienico nienaruszona”.

¹¹ Tu wydawcy odsyłają do XV rozdziału Księgi drugiej traktatu św. Augustyna *De doctrina christiana*, zob.: Św. Augustyn, *De doctrina christiana/O nauce chrze-*

su, i przeto, aby sensowi zfolgował, nie wszędy słowo słowieńskie słowem polskim wyraził, ale czasem słowo jaśniejsze, stosując się do przekładu J.X. Józefa Schirò Arcybiskupa di Durazzo,¹² położył, czasem porządek słów odmienił na jaśniejszy i zwyczajniejszy nam Polakom, czasem też słowo jakie dołożył napełniając tekstu zamilczenie, albo *eclipsim*, dla lepszego zrozumienia, co wszystko reguły dobrego tłumaczenia pochwalają (k. A2 r-v).

Wspomniany z atencją albański arcybiskup, rezydując w Rzymie, pozostawał w ścisłym kontakcie ze studiującymi tu bazylianami z Rzeczypospolitej, udzielał im święceń kapłańskich i biskupich. Przygotował tłumaczenie Akatystu na łaciński i wydał w Rzymie paralelnie z oryginałem greckim, o którym to wydaniu wspomina wileński wydawca. Być może wzmiankowanym tu teologiem i kapłanem był o. Jerotej Korczyński, albo, co mniej prawdopodobne, Atanazy Andrzej Szeptycki lub Pachomiusz Ohilewicz, związani z arcybiskupem; problem wymaga dalszych badań.

W 1792 roku bazylianin Tymoteusz Szczurowski, przełożony unickiego klasztoru w Białej Podlaskiej, umieszcza wileński tekst w IV tomie wydanej w Supraślu książki *Missja bialska xx. Bazylianów*¹³. Tekst tłuma-

ścijańskiej, tekst łacińsko-polski, przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył J. Sulowski, Warszawa 1989: 72–75.

¹² Joseph Schirò, archiep. Dyrrachinus, *Hymnus acathistus graeco-latinus in Sanctissimam Dei Genitricis Mariae Annunciationem*, Romae 1746.

¹³ T. Szczurowski, *Missja bialska całoroczna czyli rok święty*. Tom IV, Supraśl 1792 (reprint pięciotomowej całości – Lublin 2009, opr. R. Piętka, J. Bazyluk). Przyznawanie misjonarzowi palmy pierwszeństwa za polski przekład Akatystu musi zostać zweryfikowane.

czenia (s. 164–186) znajduje się wśród licznych rozważań autora i pieśni maryjnych na świąteczny cykl roczny (s. 147–218).

Dopiero po stu czterdziestu pięciu latach, w roku 1937, o. Bernard od Matki Bożej (Smyrak), karmelita bosy, zaproponował nowy rymowany przekład¹⁴, ale skorzystał z tekstu starego brewiarza greckiego z 1776 roku, który nie oddaje dokładnie następstwa poszczególnych pieśni, więc przekład jest nieadekwatny, zawiera pewne wstawki, których w oryginale nie ma.

Niecałe trzydzieści lat później Akatyst znakomicie przetłumaczył ks. Mieczysław Bednarz, jezuita¹⁵. Ten tekst stał się niezwykle popularny po wezwaniu Jana Pawła II, by Akatyst włączyć do modlitewnego obiegu w całym Kościele rzymskim, przypominając o przewidzianych indulgencjach za jego wykonanie¹⁶. W Kościele katolickim śpiewa się go 8 grud-

¹⁴ O. Bernard od Matki Boskiej, karmelita bosy, *Niepokalana. Hymn Akatist, O Matko, kocham Cię, Niepokalana*, Kraków 1937.

¹⁵ *Akathistos. Bizantyjski hymn dziękczynny ku czci Matki Bożej z VI wieku*, przełożył z jęz. greckiego M. Bednarz SJ, wstępem i przypisami opatrzył A. Bober SJ, „Znak” XVII/1965, nr 5 (131): 636–647; Bober A., *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965: 509–530.

¹⁶ *Akatyst ku czci Bogurodzicy. Starożytny liturgiczny hymn maryjny z dodatkiem oficjów towarzyszących*, Rzym 1980. W centrum wykorzystano przekład ks. Bednarza, zaś oficja towarzyszące opracowali marianie – R. Piętka, J. Krajewski i redaktor całości J.S. Gajek. W 1981 r. ukazało się też wydanie skrócone. Warto tu wskazać ogólnoswiatowe liturgiczne wydarzenia: 7 czerwca 1981 roku w bazylice Santa Maria Maggiore przy śpiewie Akatystu obchodzono 1550 rocznicę Soboru Efeckiego i 10–12 grudnia tegoż roku w Meksyku z okazji 450 rocznicy objawienia Maryi z Guadalupe. Drugiego lutego 1982 roku odbyło się wykonanie hymnu w Bazylice św. Piotra w obecności papieża, zaś w Roku Maryjnym

nia w dzień Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i 25 marca w święto Zwiastowania traktowanego jako początek Wcielenia. Poza tym Akatyst ten jest odprawiany w inne ważne święta maryjne. Stał się on ulubioną i częstą modlitwą w wielu krajach, zwłaszcza we Włoszech, Francji, Hiszpanii, Meksyku i Stanach Zjednoczonych. Jest popularny także w Kościele katolickim w Polsce i w obiegu znajduje się wiele nagrań z różnych wykonań, przy czym niemal zawsze wykorzystuje się przekład ks. Bednarza, czasem lekko zmieniony¹⁷. Akatyst stał się też inspiracją do wielu niezwykłych interpretacji artystycznych. Wspomnę tu filmowo-poetycki kolaż powstały na jubileuszowy dwudziesty Dzień Papiński (2020) w katowickim Teatrze Franciszka w oparciu o tekst Akatysty, wzbogacony o nowe aranżacje muzyczne Piotra Solorza, obrazy Agnieszki Jasińskiej i animacje z udziałem aktorów Teatru, z choreografią Sary Bagińskiej, w reżyserii Em Anonima (Akatyst Totus Tuus). Z licznych już nagrań na uwagę zasługuje film z wykonania Akatysty przez Chór Wyższego Seminarium Duchownego ze Szczecina pod dyrekcją ks. Mirosława Oliwiaka. Autorem zdjęć i montażu jest Piotr Szydło. Szczególnym

(1988) na Zwiastowanie papież celebrował nabożeństwo bizantyńskie z Akatystem w bazylice Santa Maria sopra Minerva, a wszyscy biskupi Kościoła rzymskiego w tym samym czasie koncelebrowali w swoich diecezjach.

¹⁷ Ten przekład wykorzystuje też część prawosławnych wiernych, sięgając do wysokonakładowego wydania Wydawnictwa Anafora (Tadeusza Wysomirskiego) *Akatyst ku czci Bogurodzicy. Hymn maryjny Kościoła Bizantyjskiego*, Warszawa 1991, a także z wersji ks. Henryka Paprockiego, umieszczonej na jego niezwykle ważnej stronie <http://www.liturgia.cerkiew.pl/pages/File/docs/st-ku-czci-bogurodzicy.pdf>. (chajretyzm *Witaj!* został zastąpiony tu przez *Raduj się!*). Wersja ta znalazła się też w *Modlitewniku bizantyjskim*, wstęp, wybór i opracowanie ks. Ł. Leonkiewicz, Kraków 2022: 153–167. Z wersji poddanych nieznacznym zmianom można wskazać np. o. R. Piętki, umieszczoną na stronie <http://www.cyrylimetody.marianie.pl/akatystbr.htm>. Towarzyszy jej zdigitalizowana wersja przekładu przypisywanego o. Szczurowskiemu.

walorem filmu są zdjęcia z Ziemi Świętej. Scenariusz filmu opracowała krakowska artystka Ewa Mrowiec (2012). W 2014 roku wrocławscy karmelici bosci opracowali wokalne wykonanie akatystu¹⁸.

Ale polskich przekładów przybywa. W pierwszym tomie serii *Teksty o Matce Boskiej* znalazło się tłumaczenie ks. Wojciecha Kani (zwrotki bez nazw, refren: „Zdrowaś, nieskalana Matko!”), wydane następnie osobno¹⁹. W 1996 wydawnictwo hajnowskie Bratczyk drukuje przekład polskiego hagioryty o. Gabriela (Krańczuka)²⁰, w 2004 Monaster św. św. Cyryla i Metodego w Ujkowicach publikuje tłumaczenie dokonane przez braci z klasztoru²¹, a w 2021 ukazała się jeszcze jedna wersja, umieszczona w dwujęzycznym *Modlitewniku* Piotra Sterlingowa²², a nie mam pewności, czy wykaz jest kompletny.

Ze zrozumiałych względów podstawowym hymnem akatystowym na chrześcijańskim Wschodzie przez stulecia był właśnie ten utwór, ostatnio najczęściej przypisywany św. Romanowi, chociaż coraz głośniej się mówi o tym, że łączy on twórczość kilku osób. Jego artystyczne walory

¹⁸ Na podstawie przekładu M. Bednarza i tekstu T. Szczurowskiego oprac. B. M. Drozd.

¹⁹ *Ojcowie Kościoła greccy i syryjscy. Teksty o Matce Bożej*, przełożył i poprowadził wstępem ks. W. Kania, Niepokalanów 1981: 265–281; W. Kania, *Akathistos: pierwsze nabożeństwo do Matki Bożej*, Tarnów 1985.

²⁰ *Akatyst Zwiastowania Przenajświętszej Bogarodzicy*, opracował i tłumaczył o. Gabriel (Krańczuk) – Hagioryta, Hajnówka 1996, 2000². Refren: „Raduj się, Oblubienico pozostająca Dziewicą!”

²¹ *Akatyst ku czci Najświętszej Bogurodzicy-Dziewicy*, Ujkowice 2004. Refren: „Raduj się, Oblubienico Dziewicza!”

²² *Молитвословъ/Modlitewnik*, redakcja, tłumaczenie, skład P. Sterlingow, Siemiatyckie 2021:120–145. Refren: „Raduj się, Oblubienico niezasłużbiona!”

skłoniły bizantyńskich twórców do wykorzystania tej wypróbowanej formy do innej tematyki. Dwóch konstantynopolitańskich patriarchów z połowy XIV wieku ułożyło kilka kompozycji, dając początek akatystowemu gatunkowi hymnicznemu: Izydor I Buchiras pod charakterystycznym tytułem „Ikosy na wzór Akatysty” stworzył siedem utworów: do Archanioła Michała, Jana Chrzciciela, Mikołaja, Piotra i Pawła, do Dwunastu Apostołów, o Krzyżu Pańskim i na Zaśnięcie NMP. Jego następcą Filoteusz Kokkin (prawdopodobnie) napisał akatysty do Wszystkich Świętych oraz o Grobie Pańskim i Zmartwychwstaniu. Bardzo szybko zostały one przełożone na cerkiewnosłowiański (mamy świadectwa już z 1407 roku), weszły do codziennej praktyki modlitwnej mnichów, uformowany został cykl tygodniowy, do którego został włączony także wzorcowy maryjny akatyst. Przed badaczami stoją poważne problemy z ustaleniem wiarygodnej historii przenikania greckiej hymnografii i euchografii do Słowian, zwłaszcza od połowy XIV wieku (patriarcha konstantynopolitański Izydor I Buchiras i in.), a także funkcjonowania poszczególnych tekstów w różnych środowiskach i w różnych epokach.

W Bizancjum jednak ten gatunek nie był popularny w zasadzie do najnowszych czasów. Największą karierę zrobił on u prawosławnych Słowian, początkowo w metropolii kijowskiej w państwie polsko-litewskim, a od XIX w. także w państwie moskiewskim. Wprawdzie okazało się ostatnio (niepublikowane jeszcze badania prof. Ludmiły Moszkowej), że pierwszy oryginalny (w średniowiecznym rozumieniu oryginalności) akatyst cerkiewnosłowiański powstał w Moskwie w latach 60. XV wieku²³, ale pozostał na tym terenie na długo faktem odosobnionym. Fenomenem natomiast stała się wydawnicza, redakcyj-

²³ Tym autorem byłby niefortunny metropolita Teodozy (Bywalcew), jego „kondaki i ikosi” ku czci Zaśnięcia NMP zachowały się w kopii z lat 20. XVI w. (RGA-DA f. 381 Nr 388, f. 138^v–153^r).

na i autorska działalność Franciszka Skoryny z Połocka, który po biblijnych wydaniach w Pradze (1517–1520) przeniósł się do Wilna i w domu burmistrza Jakuba Babicza uruchomił pierwszą w tym mieście tłocznię, w której wydrukował dwa wydania – około 1522 roku *Małą księgę podróżną*, i w 1525 r. *Apostoł (Dzieje i Listy Apostolskie)*. *Mała księga podróżna*, pięćsetlecie pojawienia się której właśnie obchodzimy, to modlitewnik dla prawosławnych, przydatny zwłaszcza dla podróżnych i mieszkających w diasporze, który wprawdzie nie mógł zastąpić uczestnictwa w Mszy św. i sakramentach, ale pozwalał zapełnić duchową lukę i zapewniał orientację w roku liturgicznym. Składa się on z wielu części, a między innymi zawiera zbiór akatystów i kanonów, ułożonych według wschodniej tradycji cyklu tygodniowego: w niedzielę akatyst i kanon ku czci Grobu Pańskiego, w poniedziałek – akatyst do św. Michała Archanioła, kanon św. Jana Damasceńskiego w tonie 1 i dwie modlitwy: do Archaniołów i do Anioła Stróża; we wtorek – akatyst do Jana Chrzciciela, kanon Józefa Pięśniarza w tonie 2 i modlitwa; w środę – akatyst do Matki Bożej, kanon dziękczynny do Niej Józefa w tonie 4 i modlitwa „wielce nabożna”; na czwartek – akatyst do Piotra i Pawła, kanon Jana Damasceńskiego w tonie 4 z modlitwą do Apostołów, kanon do Mikołaja, kanon Teoktysta Studyty w tonie 2 i modlitwa „cudna”; na piątek – akatyst ku czci Krzyża, kanon Józefa w tonie 3, modlitwa o Męce Pańskiej i nabożeństwo pasyjne (*strasti*) z fragmentem Ewangelii wg św. Jana (18,1–19,37); na sobotę – akatyst ku czci Imienia Pańskiego (też na dowolny dzień) ze sticherami Teoktysta w tonie 6, kanon teoktysta w tonie 2 oraz modlitwa do Pana Jezusa.

Utworki hymnograficzne i euchograficzne Skoryny należą do ciekawych zjawisk w literaturze cerkiewnosłowiańskiej, zawierają sporą dozę oryginalności, rozumianej jako śmiałość indywidualnego tworzenia i wykorzystywania tradycyjnego materiału literacko-liturgicznego do swoich celów. Cały materiał drukowany przez Skorynę jest nacechowany jego osobowością, jednakże w ogromnej większości pochodzi z wcześniejszych źródeł rękopiśmiennych. Oprócz „klasycznych” utwo-

rów, powszechnie włączonych do bizantyńsko-słowiańskiej praktyki liturgicznej, Skoryna zafascynował się najnowszymi utworami bizantyńskich teologów (patr. Izydor Buchiras), ale też lokalnym wkładem euchograficznym, jaki stanowi cerkiewnosłowiańska twórczość św. Cyryla Turowskiego. Liturgiczny zbiór Franciszka Skoryny, w zakresie kanonów, akatystów i modlitw jest świadectwem dynamiki piśmiennictwa prawosławnego na ziemiach państwa polsko-litewskiego, dowodem zarówno jego uniwersalności, jak i lokalnej specyfiki. Jednakże dwa z utworów w modlitewnym zbiorze *Małej księgi podróżnej* są wyjątkowe, zawierają bowiem wkomponowany podpis autora w postaci akrostychu, biegnącego przez wszystkie strofy utworu – PISAL/DELAL DOKTOR SKORINIČ FRANCISKUS. Jeden jest dedykowany Janowi Chrzcicielowi, drugi – Najśłodszemu Imieniu Pana Jezusa.

Pierwszy akatyst ma pięć sticher poprzedzających, dwanaście par kondaków i ikosów oraz modlitwę; druga modlitwa znajduje się po kanonie, stanowiącym ramę dla akatysty. Podstawowym budulcem artysty jest narracja biblijna. Korzysta z niej chętnie, przywołując prawie wszystkie znane z Ewangelii epizody z życia św. Jana – od zwiastowania Zachariaszowi poprzez Nawiedzenie Elżbiety przez Maryję, narodziny, działalność publiczną z chrztem Jezusa, potępienie Heroda i śmierć z rąk kata. Jest on erudycyjnym popisem biblisty z Połocka.

Akatyst do Najśłodszego Imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa do codziennego odmawiania jest wzorowany na *Akatyście do Najśłodszego Pana naszego Jezusa Chrystusa* nieznanego autorstwa, wywodzącym się z monastycznych kręgów Athosu lub Konstantynopola (Studion), spotykanym w słowiańskich kodeksach od XV wieku. Skoryna podszedł do tego wzorca z wielką swobodą, wprowadzając przejął większość motywów, wiele wezwań, ale nie dbając o zachowanie ich w tym samym strukturalnie miejscu. Jego utwór znalazł się w ruskim i południowosłowiańskim obiegu, a przez porównanie z greckim oryginałem wytworzono rozmaite

odmianki tekstowe, wymagające dalszych badań. Jest to jeden z tych akatystów, które siłą rzeczy nie stosują chajretyzmu, lecz jako anaforę przyjmują imię Jezusa (podobna zasada obowiązuje przy utworach poświęconych pozostałym Osobom Trójcy Świętej). Przytaczany ze znanstwem materiał biblijny służy jako punkt odniesienia dla modlących się ludzi, proszących o spełnienie także obecnie przywoływanych biblijnych cudów. Warto zwrócić uwagę na chrześcijański uniwersalizm Skoryny, pod jego *my* kryją się bowiem *wszyscy wierni, wszyscy chrześcijanie czy wszyscy, co Imię Twe najświętsze sławią*. Jest to jeden z piękniejszych przykładów głębokiej pobożności autora i bogactwa naszej literatury cerkiewnej.

Wydania Skoryny bez wątpienia wpłynęły na popularność gatunku akatysty wśród ruskich obywateli Rzeczypospolitej, edycje z tymi utworami w XVII wieku są liczne i wielonakładowe (Kijów 1625, 1629, Wilno 1628 i in.), powstawały też rękopiśmienne odpisy utworów. W Monasterze Kijowo-Pieczerskim znany tylko z imienia mnich Martirij ułożył najpewniej w XVI wieku akatystę ku czci Wszystkich Świętych, potem wielokrotnie przerabiany i drukowany. W 1698 roku w Kijowie wychodzi za zgodą archim. Joasafa (Krokowskiego) akatysta ku czci św. Barbary, której częśćka relikwii znajdowała się w Ławrze; część badaczy uważa, że był jego autorem. Wpływ tego niezwykle popularnego utworu barokowego (ponad 70 wydań) na innych twórców trudno przecenić. Można powiedzieć, że właśnie akatysty stanowią jedną z cech odróżniających prawosławie w Rzeczypospolitej od prawosławia moskiewskiego, a także, że emigracja prawosławnej inteligencji z Rzeczypospolitej do państwa moskiewskiego wpłynęła decydująco na rozwój literatury rosyjskiej, także w zakresie twórczości duchowej.

Później także grekokatolicy tworzyli akatysty uwzględniające zmienioną dogmatykę (do Serca Jezusa i Maryi, o Niepokalanym Poczęciu Maryi, o mękach czyścowych itp.) i opiewające sławne ikony i własnych bohaterów (Jozafat Kuncewicz). Niektóre z nich, po przeróbkach, wchodziły

też do obiegu prawosławnego; takie adaptacje robił w XIX wieku arcybiskup chersoński Innokentij (Borisow), czy w XX wieku metropolita warszawski Dionizy (Waledyński).

Podobnie jak u Greków, również u Słowian bałkańskich akatyst nie był popularny aż do naszych czasów, kiedy to obserwujemy bardzo intensywną produkcję w bułgarskiej, serbskiej²⁴ i macedońskiej Cerkwi (autorską, translatorską, redakcyjną). Prawdziwa erupcja twórczości akatystowej nastąpiła w Rosji. Do czasów Piotra I funkcjonowało około 25 akatystów, w XVIII w. powstało około dziesięciu (cenne utwory księcia G.P. Gagarina), w XIX w. Synod zaaprobował ponad sto, a cenzura zablokowała ponad trzysta. Wielkie znaczenie dla rozszerzenia tematyki akatystów miał A.F. Kowalewski, autor bodaj 22 akatystów. Wśród autorów pojawiają się także mnisi ze Świętej Góry Athos (Anatol, Arkadij, Pachomij i in.). Warto tu wspomnieć dobrze napisany Akatyst ku czci Metodego i Cyryla, nauczycieli Słowian, który wyszedł spod pióra młodego studenta Antoniego (Chrapowickiego), późniejszego metropolity kijowskiego; akatyst ten jest popularny i tłumaczony na wiele języków, w tym także na język polski. W pewnym sensie świadectwem dojrzałości gatunku jako formy literackiej jest pojawienie się w 1906 roku zjadliwej satyry na ówczesnego premiera w postaci zgrabnie napisanego akatystu, autorstwa Aleksandra Amfiteatrowa²⁵.

²⁴ Znamy tylko dwa akatysty napisane w drugiej połowie XVI w. przez serbskiego twórcę Longina Zografa ku czci lokalnych świętych: św. arcybiskupa Sawy i św. króla Stefana Deczańskiego i jeden ku czci św. Szczepana. Obserwujemy natomiast zastosowanie stylu akatystowego w hagiografii (król Stefan w Żywocie św. Symeona, XIII w.) i w hymnografii (Pachomiusz Serb, XV w.). Pamiętajmy, że przepelniona chajretyzmami jest też dawna homiletyka, szczególnie utwory św. Klimenta Ochrydzkiego.

²⁵ http://az.lib.ru/a/amfiteatrow_a_w/text_0260.shtml, tekst nr 13.

Aktualnie w oficjalnym użyciu prawosławnych Cerkwi kanonicznych jest kilkaset utworów, dedykowanych Osobom Trójcy Świętej, Matce Boskiej, aniołom i świętym, a także dziękczynnych, pokutnych, za zmarłych, przed spowiedzią, przed i po komunii itp. Około tysiąca znajduje się w użyciu bez aprobaty władz cerkiewnych, jest pełno wydań drukiem i w sieci internetowej. Powstał zwyczaj zamawiania wykonywania akatystów w cerkwiach i klasztorach w określonych celach, na przykład w wypadku klęsk żywiołowych, katastrof, aktów terrorystycznych, przy chorobach, zwłaszcza raku, przy mobilizacji i służbie wojskowej, w więzieniach, przy ciężkich, aborcjach itd. Sporządzono wykaz, do którego świętego trzeba się zwracać w konkretnej potrzebie, tę specyfikację rozciągnięto też na ikony maryjne. Wytworzyła się praktyka tworzenia zdalnych grup akatystowych, odmawiających dany akatyst o określonej porze. Wykonuje się akatysty na pielgrzymkach, na cmentarzach, w szpitalach i w domu. Można powiedzieć, że w obecnej prywatnej i publicznej praktyce liturgicznej każdy święty musi mieć akatyst, który dołączył do listy niezbędnych prymarnych tekstów kultu.

Ogląd współczesnej produkcji akatystowej pozwala też na orientację w aktualnych trendach eklezjologicznych i na wychwycenie nawet niszowych postaw społecznych.

Największy przyrost akatystów nastąpił po upadku Związku Radzieckiego, wymknął się spod kontroli; Synod wprawdzie powołał specjalną komisję do spraw zatwierdzania akatystów, pracuje ona jednak wolno, opracowując po kilka rocznie. W tej masowej twórczości nierzadko wpływają na powierzchnię świadectwa absurdalnych postaw czy wręcz aberracji, takie jak utwory poświęcone Leninowi, Stalinowi czy wręcz Hitlerowi (św. Ataulf), bardzo ograniczone w obiegu i szybko usuwane przez administratorów sieci. Ale już monarchiści są bardziej widoczni, mamy więc dwa akatysty ku czci Iwana Groźnego jako twórcy potęgi Rusi (refren: *Radujsja, blagovernnyj carju Ioanne, Svjatoj Rusi derżawnyj*

ustroitelju! i refren₂ *Radujsja, velikij mnogoskorbnij carju Ioanne, dušu svoju za veru, ljudi tvoja i Rus' svjatuju položivšij!*), i aż cztery poświęcone Rasputinowi, widzianemu jako nowy prorok, cudotwórca i przyjaciel dworu carskiego (ref₁: *Radujsja, svjatij proroče i čudotvorče Grigorije, ognennym duchom seti vražija rasputyvajuščij!*; ref₂: *Radujsja, Grigorije, proroče i predivnyj čudotvorče!*; ref₃: *Radujsja, stranne Grigorije, krestom smirenija Christova Rusi v Nebesnyj Ierusalim voschożdenie!*; ref₄: *Radujsja, mučeniče Grigorije, družę carej i deržavnyj poborniče!*).

W ogóle okazuje się, że najwięcej utworów w tym gatunku (około 40) Rosjanie poświęcili carowi Mikołajowi II i jego zamordowanej rodzinie. Ta ideowa nić, zwana przez niektórych carbóstwem, przewija się przez liczne teksty oficjalne (św. Serafin z Sarowa, wiele ikon Matki Boskiej, łącznie z Częstochowską²⁶). Cerkiewne ruchy alternatywne w Rosji, preferujące aspekt monarcho-eschatologiczny, dają o sobie znać w propagowanym kulcie Sampsona (Simeon/ Eduardo Sivers), uznanego przez wielu za wyznawcę, a odrzucanego przez Patriarchat (refren akatysty: *Radujsja, Sampsonie mnogostradal'nyj, userdnyj ispovedniče i derznovennyj molitveniče!*). Innym przypadkiem jest kult religijny Igora Talkowa, antysowieckiego rockmana, zabitego w Leningradzie w roku 1991 (akatyst z refrenem: *Radujsja, mučeniče Igore, russkij sladkopevče!*). Pojawił się nawet akatyst ku czci Sergieja Jesienina, widzianego przez autorkę Ż. Sokołową jako ofiara systemu²⁷. Są one zatem także dokumentami życia społecznego i politycznego.

²⁶ Zob. A. Naumow, *Pani Athosu i Jej ruskie włości*, [w:] *Święta Góra Athos w kulturze Europy, Europa w kulturze Athosu*, red. M. Kuczyńska, Gniezno 2009: 21–30; tenże, *Matka Boska Częstochowska jako zbawczyni Rosji*, [w:] *Szczelina światła. Ruskie malarstwo ikonowe*, red. A. Gronek, Kraków 2009: 499–507.

²⁷ <http://www.esenin.ru/esenin-segodnia/esenin-v-tvorchestve-nashikh-sovremnikov/akafist-mucheniku-sergiuu-riazanskomu>.

Dodam kilka przykładów: w 1996 r., pod koniec pierwszej wojny czecheńskiej, młody żołnierz rosyjski Eugeniusz A. Rodionow dostał się do niewoli i po torturach został ścięty. Matka rozgłosiła, że było to męczeństwo za wiarę, ponieważ chłopak odmówił zdjęcia srebrnego krzyżyka i przyjęcia islamu. Powstał cały ruch prokanonizacyjny o wyraźnie antyislamskim nastawieniu. Powstały aż trzy akatysty: (ref.₁: *Radujsja, mučeniče Evgenie, voine Christov nepobedim!*; ref.₂: *Radujsja, svjatyj i preslavnij mučeniče Evgenie, skoryj pomoščniče i molitvenniče o dušach našich!*; ref.₃: *Radujsja, svjatyj mučeniče voine Evgenie, zemli rossijskoj ukrašenje i materi rodimej utešenje!*). Cerkiew oficjalna odpowiedziała na to dyskusją o nowomęczeństwie. Inny przykład inspiracji socjopolitycznej to krwawe wydarzenia w szkole w Biesłanie, gdzie w akatyście podjęto krytykę polityki władz lokalnych i Kremla, co przekreśla szanse włączenia go do oficjalnego obiegu, mimo że pojawiły się ikony poświęcone ofiarom (ref. *Radujtesja, mučenicy Beslanstii, za stranu Rossijskujju prisno Boga moljaščii*). Spotkać też można utwory akatystowe w środowisku wschodniosłowiańskich katolików (tu: rosyjskie akatysty do św. Teresy z Avili i od Dzieciątka Jezus, św. Franciszka) Trzeba przyznać, że masowa twórczość akatystowa wywołała zainteresowanie naukowców, którzy położyli podstawy pod nową dziedzinę nazwaną akatystologią. Badanie tego najbardziej popularnego gatunku obejmuje też intensyfikację badań filologicznych nad historią i tekstologią najstarszych reprezentantów gatunku.

Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny w niepodległej Rzeczypospolitej przywiązywał ogromne znaczenie do rozwoju cerkiewnosłowiańskiej twórczości liturgicznej, a warszawskie Wydawnictwo Synodalne wypuściło w latach 1923–1939 dziesiątki wydawnictw, a w latach 1928–1930 – blisko trzydziestu akatystów, promując także lokalną tradycję: męczennicy wileńscy Antoni, Jan i Eustachy, Hiob Poczajowski i Poczajowska Ikona MB, Chełmska Ikona MB, Żyrowiecka Ikona MB,

Atanazy Brzeski, Onufry i Barbara²⁸. Duże zasługi jako autor i redaktor miał sam metropolita Dionizy, ale także o. Konstanty Znosko. Jego syn, Aleksy, jest autorem akatystu do Gabriela Zabłudowskiego (1944)²⁹. Interesującym przyczynkiem do dziejów twórczości rosyjskiej emigracji mogą być też dwa nowo napisane ku czci Matki Bożej anonimowe akatysty – *Niewiędzący Kwiat* (Warszawa 1926, 1943) i *Świelany przytułek wygnańców bezdomnych* (Warszawa 1934, Berlin 1939, Vladimirova s.a.); widać w nich wyraźne aluzje polityczne.

Współcześnie mamy do czynienia z dużą aktywnością wydawców (zwłaszcza Bratczyk, ale też poszczególne monastery i parafie). Pojawia się dużo edycji z tekstem cerkiewnosłowiańskim, z polską transliteracją i z polskim tłumaczeniem. Liderem wśród tłumaczy jest ks. Stanisław (Eustachy) Strach, ale ich grono stopniowo się poszerza i jakość tłumaczeń rośnie³⁰. Powstają też nowe akatysty, pisane po cerkiewnosłowiańsku, jak do Matki Boskiej w ikonie Turkowickiej (o. Ambroży Godun, 1995), akatyst do świętego męczennika-kapłana Maksyma Gorlickiego, czy akatysty o. Pantelejmona (Karczewskiego) (do Jerzego z Policznej, do Męczenników Podlaskich, do Serwacego z Maastricht). Inne utwory są pisane po polsku (akatyst ku czci św. Gorazda, arcybiskupa Wiślicy, pierwszego chrzciciela naszej krainy; Akatyst na cześć Cyryla i Metode-

²⁸ A. Naumow, *Cerkiewnosłowiańskie akatysty maryjne z ziem Rzeczypospolitej*, w tomie: *Literatura a liturgia...*, op. cit.: 80–87.

²⁹ O. Aleksy Znosko w 1944 r. napisał także Akatyst ku czci Narodzenia NMP, który wyszedł drukiem w Casablance i jest używany w niektórych cerkwiach w Stanach Zjednoczonych (1957) i na początku lat 80. Akatyst ku czci Bożego Narodzenia. Jest autorem jeszcze dwóch innych akatystów (Pokutnego dla kapłanów z 1945 i O zmarłych z 1959 r.).

³⁰ I.N. Petrow (red.), *Komentowana bibliografia polskich przekładów piśmiennictwa kręgu Slavia Orthodoxa*, Łódź 2021 (Series Ceranea 7): 135–140.

go – Patronów słowiańskiej Europy, czy kolejne, tym razem poetyckie, akatysty do Najśłodszego Pana Jezusa Chrystusa). Część tych tekstów została dodatkowo przetłumaczona na cerkiewnosłowiański (tu znowu zasługa ks. Stanisława/Eustachego Stracha), co dodatkowo wzbogaca obraz funkcjonowania akatysty we współczesnym obiegu.

Ciekawe są symbiozy artystyczno-obrzędowe, ukazujące w jakimś stopniu uniwersalność gatunku i jego ekumeniczny potencjał. Wspomnę tu przede wszystkim Akatystę ku czci Bogurodzicy w Jej Częstochowskim Obrazie. Cerkiewnoruski tekst nowożytny został przetłumaczony na język polski³¹, następnie na prośbę oo. Paulinów wykonywany i nagrany na płytę (2018) przez OKTOICH – Chór Prawosławnego Ordynariatu Wojska Polskiego Garnizonu Wrocław.

W 2014 roku w Kaliszu został zrealizowany śmiały projekt liturgiczno-muzyczny. Chór męski pod kierunkiem Jakuba Tomalaka dokonał nagrania Akatysty ku czci św. Józefa Oblubieńca Bogarodzicy. W tym celu przetłumaczono cerkiewnosłowiański Akatystę wydany w 1871 roku pióra Piotra Kazańskiego, profesora Moskiewskiej Akademii Duchownej. Jego popularność wykonawcza znacznie wzrosła w Roku św. Józefa (2021).

W roku 2011 siostry karmelitanki ze szczecińskiego klasztoru Miłości Miłosiernej postanowiły włączyć się wraz ze swoimi chorymi onkologicznie pacjentami do prawosławnego kultu Matki Bożej Wszechkrólowej. Akatystę do Bogurodzicy w tej ikonie przetłumaczyła na ich prośbę ówczesny psalmista szczecińskiej cerkwi Grzegorz Makal i od następnego roku zaczęto wznosić także słowami akatysty modły przed obrazem

³¹ <https://akatystarz.wordpress.com/2014/11/18/akatyst-ku-czci-przenajswietszej-bogurodzicy-przed-jej-ikona-czestochowska/>.

napisanym w miejscowej pracowni ikon. Tę modlitewną praktykę i tekst akatystu zatwierdził w 2014 roku ks. metropolita abp Andrzej Dzięga.

Jeszcze jeden przykład. Przed laty niezapomnianej pamięci prof. Ryszard Łużny przetłumaczył i spopularyzował nietypowy dla tradycji cerkiewnej akatyst do Ducha świętego, napisany przez wybitnego liturgistę M. N. Skabałanowicza. Nie ma on klasycznej anafory, natomiast w miejsce chajretyzmu jest epiforyczne wezwanie „Duchu Święty! Przyjdź zamieszkać w nas!”. Tekst ten z inicjatywy s. Daniela Jankowskiej ursz. SJK adaptował i muzykę ułożył ks. Zdzisław Bernat i nagrał go Chór Dziecięcy „Promyki Słoneczne” z Pniew. Siostra Daniela przygotowała też Akatyst ku czci św. Urszuli Ledóchowskiej, na powrót jej ciała do Pniew (1989), z anaforą (Chwała Tobie za...) i refrenem „Chwała Ci, Boże, na wieki!”, a w roku jubileuszowym 2000 zorganizowała znakomite wykonanie klasycznego Akatystu ku czci Bogurodzicy, również w wykonaniu „Promyków”.

I wiadomość z ostatniej chwili. Dominikański Ośrodek Liturgiczny z Krakowa opublikował wydanie nut *Akatystu ku czci Zmartwychwstania Pańskiego* do tekstu w moim tłumaczeniu. Melodię skomponował o. Dawid Kusz OP wiosną 2022 r.³², a prawykonanie miało miejsce w Bazylice Trójcy Świętej w Krakowie 29 kwietnia 2022 r. pod przewodnictwem Bractwa Śpiewaczego San Clemente i przyjaciół.

Na koniec przykład z naszego, białostockiego podwórka. W 25. rocznicę beatyfikacji bł. Bolesławy Lament, 4 czerwca 2016 roku, w ramach konferencji naukowej o jej życiu i dziele w Katedrze Białostockiej Męski Zespół Śpiewaczy Schola Gregoriana Sancti Casimiri pod dyrekcją Mariusza Perkowskiego wykonał Akatyst ku czci Błogosławionej. Tekst

³² D. Kusz OP, *Akatyst ku czci Zmartwychwstania Pańskiego*, Kraków 2022.

ułożyła s. Nune Titoyan MSF z Gruzji w 1998 roku³³, a muzykę i tutaj skomponował Jakub Tomalak. Nagranie zostało zarejestrowane i ukazało się wraz z filmem.

Zupełnie inny charakter miała współpraca ks. prałata Józefa Romana Maja z wybitnym prawosławnym kantorem i muzykologiem Marcinem Abijskim. Ks. Maj ułożył tekst, zupełnie inaczej zorganizowany, cztero-częściowy, z wykorzystaniem anafor „Witaj!” i „Raduj się!” Zwrócił się do M. Abijskiego z propozycją skomponowania muzyki, a ten dostosował do tekstu autentyczne melodie bizantyńskie. Na festiwalu „Pieśń Naszych Korzeni” w jarosławskiej kolegiacie w 2012 roku zabrzmiał ten niezwykły chorał w wykonaniu zespołu Bornus Consort, dostępny także na płycie. Eksperyment ten można tylko porównać ze stojącym na początku współczesnego polskiego zainteresowania akatystem *Akathistosem polskim* Marka Skwarnickiego z 1980 roku³⁴. Był on po raz pierwszy wykonany 13 marca 1983 roku w Jasnogórskiej Kaplicy Cudownego Obrazu przez zespół Capella Cracoviensis pod dyrekcją S. Gałońskiego, z muzyką Ireny Pfeiffer (Akathistos polski. Medytacje o Tajemnicy Życia Matki Bożej, na tenor, baryton, chóry męski, żeński i mieszany, 1980–1981)³⁵. Oceniając ten fenomen Ryszard Łużny pisał:

³³ Strofy mają klasyczne nazwy ikos i kondakion, a refren brzmi „Raduj się, Oblubienico Dziewico”.

³⁴ R. Łużny, *Akathistos polski Marka Skwarnickiego*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1982, nr 2–4: 187–200.

³⁵ Inne wykonanie z inną melodią: Hymn zaśpiewany 11 grudnia 2011 r. w kościele pw. św. Maksymiliana M. Kolbego w Tarnowie. Prowadzenie [czyt. kondiako-nu]: M. Bryndał; sopran: M. Masłowska, F. Siwak; alt: A. Kryczka, E. Mrzygłód, ks. S. Brzeźny; bas: M. Opiola, ks. M. Górak, Słowa M. Skwarnicki, opr. muz. wg melodii niemieckiej ks. K. Pasionek.

Upowszechniony w ostatnich latach przez nowe polskie przekłady i przeróbki, ogłoszony drukiem w polskiej szacie językowej już kilkakrotnie, także w tym kształcie artystycznym, jaki powstał w wyniku przetworzenia jego zasadniczych motywów treściowych i poetyckich, akatyst bizantyńsko-słowiański rozpoczął teraz nowy okres swego bytowania w kontekście polskiego życia kulturalnego także jako forma paraliturgicznego nabożeństwa i prywatnej modlitwy indywidualnej lub wspólnotowej w kręgach nie tylko wyznawców Kościołów wschodnich w Polsce, ale także Kościoła katolickiego³⁶.

Znaczną aktywność przejawia też cerkiew unicka i neounici, ogromnie dużo zrobił dla popularyzacji akatystów o. Roman Piętka MIC jako autor, tłumacz, wydawca. Powstały akatysty do Męczenników Pratułińskich (kompozycja Stanisława Szczycińskiego), do arcybp. Jozafata i innych. Dużą dynamikę mają też cerkiewni twórcy ukraińscy różnych obediencji (oprócz klasycznych tematów jak Atanazy Brzeski czy Hiob Poczajowski pojawiają się nowe – Piotr Sahajdaczny, Iłarion Ohijenko).

Jak wspominałem, fascynacja akatystami jako atrakcyjną formą wyrazu czci i pobożności nie ograniczyła się do terenu bezpośredniej obecności tradycji bizantyńsko-słowiańskiej, lecz udzieliła się twórcom na Zachodzie Europy i w Ameryce. Największe zasługi dla popularyzacji akatystów na Zachodzie wśród różnych konfesji ma Claude Lopez-Ginisty, szwajcarski profesor, założyciel i administrator blogów w języku francuskim. Należy on do aktywnej grupy prawosławnych chrześcijan zachodnich, należących do różnych jurysdykcji, których ideą jest in-

³⁶ Idem, „Akathysty polskie” – stroniczki z dziejów ekumenicznej poezji religijnej w Polsce, w: *Chrześcijański Wschód a kultura polska*. Studia pod red. R. Łuznego, Lublin 1989: 259.

korporowanie dawnej tradycji łacińskiej, głównie z czasów pierwszego tysiąclecia z obszaru Szwajcarii, Francji, Holandii, Belgii, Wielkiej Brytanii, Skandynawii i Niemiec do liturgicznej tradycji prawosławia. Dla przykładu podam kilkoro świętych, ku których czci istnieją, przeważnie francuskie akatysty: św. św. Bonifacy Winfrid z Irlandii, Godolewa flamandzka, Bawo(n) z Belgii, Furseusz z Irlandii, Gildas Mędrzec ze Szkocji, Dudula z Brabancji w Belgii (patronka Brukseli), Guntram I, król Franków, Bega z Andenne, starsza siostra św. Gertrudy, Gauderyk, bp Cambrai i Arras, Medard z Noyon, Gildard z Rouen, Remaklus ze Stavelot, Tyrsus, Palmacjusz i Bonifacy z Trewiru. Szczególną uwagę przyciąga św. Zygmunt, patron miasta Płocka. Ma on w katedrze płockiej osobną kaplicę. Jest patronem Cremony w Lombardii i diecezji Monachium-Fryzyna, wzywany jako orędownik podczas malarii oraz przez chorych na przepuklinę. Włączenie go do kalendarza prawosławnego ma wielkie znaczenie.

Zachodni prawosławni i ich sympatycy mają owocny kontakt z wiernymi za oceanem. Muszę tu wskazać przede wszystkim Marię Murray, administrującą internetową bazę ponad dwustu akatystów po angielsku i ponad półtora tysiąca po cerkiewnosłowiańsku. Z bogatej tradycji anglojęzycznej warto zwrócić uwagę na akatystę ku czci św. Kutberta z Lindisfarne, jednego z patronów Anglii. Tekst jest poetycką przeróbką Żywota świętego, stworzonego przez Bedę Wielebnego, napisaną w ten sposób, że każda strofa odpowiada rozdziałowi Żywota. Z aktywnych twórców wymienię o. Laurenta Farleya, autora akatystów ku czci Arseniusza z Winnipeg, Hermana z Alaski i pochwalnego do Pana Boga.

Mamy więc do czynienia z prawdziwym renesansem starożytnego gatunku, wzmoczoną praktyką wykonawczą i licznymi symbiozami. Chciałbym, żeby to pobieżne studium odkryło przed Czytelnikiem bogate pole badań i możliwości osobistego uczestniczenia w tym fenomenie.

PRELEKCJA

Profesora Aleksandra Naumowa

14 czerwca 2022 roku na zaproszenie władz dziekańskich Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku wykład z cyklu „Prelekcje Mistrzów” wygłosił prof. Aleksander Naumow, wybitny sławista literaturoznawca, paleosławista i cerkiewista, historyk kultury, reprezentujący Uniwersytet Ca' Foscari Venezia we Włoszech oraz Akademię Supraską w Supraślu. Tytuł prelekcji: *Akatyst w kulturze europejskiej i polskiej*.

Wykład odbył się o godz. 9.45 w Sali im. Marii Renaty Mayenowej w budynku przy Planu Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1. Był to jeden z pierwszych wykładów w formule stacjonarnej po długiej pandemicznej przerwie.

Gościa powitał i Jego sylwetkę jako uczonego przedstawił prof. Jarosław Ławski, dziekan Wydziału Filologicznego. Wykładu wysłuchali studenci filologii rosyjskiej z Wydziału Filologicznego oraz wykładowcy, wśród których znaleźli się: prof. dr hab. Lilia Citko, ks. dr hab. Marek Ławreszuk, prof. UwB, dr Robert Szymula, dr Anna Romanik, dr Jolanta Chomko, dr Eugenia Maksimowicz. Słuchaczami wykładu byli również poseł Eugeniusz Czykwin i kanclerz Akademii Supraskiej, ks. Jarosław Józwik.

Prezentacja sylwetki Prelegenta. Od lewej: prof. Jarosław Ławski, prof. Aleksander Naumow. Sala nr 47 im. M.R. Mayenowej

Wystąpienie prof. Aleksandra Naumowa

Słuchacze prelekcji, studenci Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku

Od lewej: prof. Aleksander Naumow i ks. Jarosław Józwik

Słuchacze prelekcji. Od lewej: dr. Robert Szymula, dr Jolanta Chomko.
W ostatnim rzędzie: poseł Eugeniusz Czykwin

Prof. Aleksander Naumow i słuchacze prelekcji

ALEKSANDER NAUMOW

Aleksander Naumow urodził się 6 lipca 1949 roku w Ornece, od 1953 roku jego rodzina związała się z Białostoczczyzną. Jest slawistą literaturoznawcą, paleoslawistą i cerkiewistą, historykiem kultury. Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i Università Ca' Foscari w Wenecji, od 2020 roku związany z Akademią Supraską. Prowadzi badania nad piśmienictwem cerkiewnosłowiańskim i kulturą prawosławia. Jest redaktorem serii „Krakowsko-Wileńskie Studia Sławistyczne” (Kraków) i „Biblioteki Duchowości Europejskiej” (Gniezno, obecnie Kraków).

Przebieg kariery: Liceum w Drohiczynie 1962–1966. Studia: Uniwersytet Jagielloński 1966–1971, magister filologii słowiańskiej. Awanse naukowe: doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim – 1974; habilitacja tamże – 1983; tytuł profesora – 1997; stopień profesora zwyczajnego – 2002. Pracował na Uniwersytecie Jagiellońskim jako asystent, starszy asystent, adiunkt, docent, profesor nadzwyczajny, profesor zwyczajny. Zatrudniony jako profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu w latach 1995–2005 (Collegium Europeanum Gnesnense). Profesor zwyczajny w latach 2002–2019 na Uniwersytecie Ca' Foscari Venezia; od 2020 profesor honorowy.

W latach 1974–1977 lektor języka polskiego na Uniwersytecie w Belgradzie, w latach 1981–1984 uczył języka polskiego na Uniwersytecie

w Pizie. Wykładał między innymi w Yale University (1988) i na Uniwersytecie Kalifornijskim z siedzibą w Berkeley (1991, 2000). Członek Komisji Wschodnioeuropejskiej Wydziału II Historyczno-Filozoficznego Polskiej Akademii Umiejętności.

Autor licznych monografii, w tym: *Apokryfy w systemie literatury cerkiewnosłowiańskiej* (1976); *Biblia w strukturze artystycznej utworów cerkiewnosłowiańskich* (1983); *Dar słowa. Ze starej literatury serbskiej* (1984); *Pasterze wiernych Słowian. Święci Cyryl i Metody* (1985); *Wiara i historia. Z dziejów literatury cerkiewnosłowiańskiej na ziemiach polsko-litewskich* (1996); *Domus divisa. Studia nad literaturą ruską w I Rzeczypospolitej* (2002); *Distretti del sapere nell'Europa dell'Est* (2003, współautor); *Idea – immagine – testo. Studi sulla letteratura slavo-ecclesiastica* (2004); *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce. Katalog* (2002, 2004) *Święty Benedykt w tradycji chrześcijaństwa Zachodu i Wschodu* (2006, współautor); *Franciszek Skoryna z Połocka – życie i pisma* (2007, współautor); *Staro i novo. Studije o književnosti pravoslavnih Slovena* (2009).

2 grudnia 2020 roku prof. Naumow został laureatem Nagrody Marszałka Województwa Podlaskiego za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury za sezon 2019/2020. Uhonorowany przez polską Cerkiew Orderem Św. Św. Braci Cyryla i Metodego, a przez serbską Cerkiew Orderem Świętego Cesarza Konstantyna Wielkiego. Jest doktorem honoris causa Uniwersytetu Sofijskiego w Bułgarii.

ALEKSANDER NAUMOW, *AKATHIST IN ANCIENT AND MODERN EUROPEAN WRITING*, THE LITERARY SERIES "LECTURES OF MASTERS", ED. JAROSŁAW ŁAWSKI AND KRZYSZTOF KOROTKICH, VOL. 30, ED. ANNA ROMANIK AND ROBERT SZYMULA, DEPARTMENT OF PHILOLOGY, UNIVERSITY OF BIAŁYSTOK, BIAŁYSTOK 2023

Summary

On June 14, 2022, at the invitation of the dean's authorities of the Faculty of Philology at the University of Białystok, a lecture in the series „Lectures of the Masters” was given by Professor Aleksander Naumow, a prominent Slavic literary scholar, historian of Paleoslavist and Orthodox cultures, representing The Ca' Foscari Venezia University in Italy and The Supraśl Academy in Supraśl. The lecture title was *Akathist in European and Polish Culture*. The lecture took place at 9:45 a.m. in the Maria Renata Mayenowa Hall in the building at NZS Square 1. It was one of the first lectures in the stationary formula after the pandemic break. The guest was welcomed and his achievements as a scholar were presented by Professor Jarosław Ławski, Dean of the Faculty of Philology.

Professor Naumow is a Slavic literary scholar, Paleoslavist, and Orthodox historian of culture. A professor at the Jagiellonian University and Università Ca' Foscari in Venice, he has been affiliated with the Supraśl Academy since 2020. He conducts research on Orthodox Slavic writing and culture. He holds an honorary doctorate from Sofia University in Bulgaria is a member of the East European Commission of the Second Historical and Philosophical Department of the Polish Academy of Arts

and Sciences, and author of numerous monographs, including *Apocrypha in the System of Orthodox Slavic Literature* (1976); *The Bible in the Artistic Structure of Orthodox Slavic Works* (1983); *The Gift of the Word. From Old Serbian Literature* (1984); *Shepherds of the Faithful Slavs. Saints Cyril and Methodius* (1985); *Faith and History. From the History of Orthodox Slavic Literature in the Polish-Lithuanian Lands* (1996); *Domus Divisa. Studies of Ruthenian Literature in the First Republic* (2002); *Distretti del sapere nell'Europa dell'Est* (2003, co-author); *Idea – immagine – testo. Studi sulla letteratura slavo-ecclesiastica* (2004); *Orthodox Slavonic Manuscripts in Poland. A Catalog* (2002, 2004) *Saint Benedict in the Tradition of Western and Eastern Christianity* (2006, co-author); *Franciszek Skoryna of Połock – Life and Writings* (2007, co-author); *Staro i novo. Studije o književnosti pravoslavnih Slovena* (2009).

In his lecture, the researcher discusses the contemporary reception of the Akathist, stating that we are witnessing an unexpected career of this classical work of Byzantine literature. Not only has it become the most productive liturgical genre of Eastern European Orthodoxy, having some of the characteristics of popular literature, but it has aroused interest both in circles associated with the Roman Catholic Church and among supporters of Eastern Christianity in the West.

At present, researchers have recorded more than 2,600 compositions in fifteen languages, and if translations between languages and reworkings were also included, the number would at least double. They all grow out of a single Byzantine composition dedicated to the Mother of God and the mystery of the Incarnation – *akathistos hymnos*. This elaborate composition, which grows out of the tradition of the ancient *condakions*, was probably written in the 6th century. Traditionally, it is associated with St. Romanos the Melodist, an author who received the gift of song from Virgin Mary. The hymn consists of an initial stanza, added later, and 24 stanzas, annotated in the original with Greek alphabetic acrostics.

The fascination with *akathistos* as an appealing expression of reverence and devotion was not limited to the territory of the immediate Byzantine-Slavic tradition but was given to artists in Western Europe and America. The greatest contribution to the popularization of *akathists* in the West among various confessions comes from Claude Lopez-Ginisty, a Swiss professor, founder, and administrator of blogs in French. He belongs to an active group of Western Orthodox Christians belonging to various jurisdictions, whose idea is to incorporate the ancient Latin tradition, mainly from the first millennium from the Swiss, French, Dutch, Belgian, British, Scandinavian, and German areas, into the liturgical tradition of Orthodoxy.

Western Orthodox Christians and their sympathizers have fruitful contact with the faithful overseas. One must point in particular to Maria Murray, who administers an online database of more than two hundred *akathists* in English and more than one and a half thousand in Orthodox Slavonic. From the rich English-language tradition, it is worth noting the *akathist* in honor of St Cuthbert of Lindisfarne, one of the patron saints of England. The text is a poetic reworking of *Life of Cuthbert* by Bede the Venerable, written in such a way that each stanza corresponds to a chapter of *Life*. Among the active authors, we should mention Fr. Laurent Farley, author of *akathists* in honor of Arsenius of Winnipeg, Herman of Alaska, and one praising the Lord God.

The researcher concludes that there is a true renaissance of the ancient genre, increased performance practice, and numerous similes. The purpose of the lecture, the speaker noted, was also to reveal to the reader a rich field of research and the possibility of personal participation in the phenomenon of the *akathist*.

Budynek Wydziału Filologicznego oraz Wydziału Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku, Plac NZS-u 1

ALEKSANDER NAUMOW, *L'HYMNE ACATHISTE DANS L'ÉCRITURE EUROPÉENNE ANCIENNE ET MODERNE*, SÉRIE ACADÉMIQUE ET LITTÉRAIRE « CONFÉRENCES DES MAÎTRES », SOUS LA DIRECTION DE JAROSŁAW ŁAWSKI ET KRZYSZTOF KOROTKICH, VOL. 30, RÉDACTION ANNA ROMANIK ET ROBERT SZYMULA, DÉPARTEMENT DE PHILOGIE, UNIVERSITÉ DE BIAŁYSTOK, BIAŁYSTOK 2023

Résumé

Le 14 juin 2022, à l'invitation du bureau du doyen de la faculté de philologie de l'université de Białystok, une conférence de la série « Conférence des maîtres » a été donnée par le professeur Aleksander Naumow, éminent spécialiste de la littérature slave, spécialiste de l'orthodoxie et historien de la culture, représentant l'université Ca' Foscari de Venise en Italie et l'Académie à Supraśl. Titre de la conférence : *Lacathiste dans la culture européenne et polonaise*. La conférence a eu lieu à 9h45 dans la salle *Maria Renata Mayenowa* dans le bâtiment situé au n°1 Place *Niezależnego Zrzeszenia Studentów*. Il s'agissait de l'une des premières conférences au format classique après la pause pandémique. L'invité a été accueilli et sa carrière universitaire a été présentée par le Professeur Jarosław Ławski, doyen de la faculté de philologie.

Le Professeur Naumow est un spécialiste de littérature slave, de medievalistica, de l'orthodoxie et un historien de la culture. Professeur de l'université Jagellonne et de l'université Ca' Foscari à Venise depuis 2020 associé à l'Académie à Supraśl. Il mène des recherches sur la littérature slave orthodoxe et sur la culture orthodoxe. Docteur honoris causa de l'université de Sofia en Bulgarie. Membre de la Commission de l'Europe de l'Est du second département historique et

philosophique de l'Académie polonaise des arts et des sciences (*Polska Akademia Umiejętności, PAU*). Auteur de nombreuses monographies, dont : *Apokryfy w systemie literatury cerkiewnosłowiańskiej* [Les livres apocryphes dans le système de la littérature slave orthodoxe] (1976) ; *Biblia w strukturze artystycznej utworów cerkiewnosłowiańskich* [La Bible dans la construction artistique des œuvres slaves orthodoxes] (1983) ; *Dar słowa. Ze starej literatury serbskiej* [Le don des mots. La littérature serbe ancienne] (1984) ; *Pasterze wiernych Słowian. Święci Cyryl i Metody* [Les bergers des fidèles slaves. Saints Cyrille et la Méthode] (1985) ; *Wiara i historia. Z dziejów literatury cerkiewnosłowiańskiej na ziemiach polsko-litewskich* [La Foi et l'histoire. De l'histoire de la littérature slave orthodoxe dans les pays polono-lituanien] (1996) ; *Domus divisa. Studia nad literaturą ruską w I Rzeczypospolitej* [Études sur la littérature rusyne sous la première République] (2002) ; *Distretti del sapere nell'Europa dell'Est* (2003, co-auteur) ; *Idea – immagine – testo. Studi sulla letteratura slavo-ecclesiastica* (2004) ; *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce* [Manuscrits slaves orthodoxes en Pologne]. *Catalogue* (2002, 2004) ; *Święty Benedykt w tradycji chrześcijaństwa Zachodu i Wschodu* [Saint Benoît dans les traditions du christianisme occidental et oriental] (2006, co-auteur) ; *Franciszek Skoryna z Połocka – życie i pisma* [Francysk Skaryna de Połock – Vie et écrits] (2007, co-auteur) ; *Staro i novo. Studije o književnosti pravoslavnih Slovena* (2009).

Dans cette conférence, le chercheur aborde la question de la perception contemporaine de l'hymne acathiste, affirmant que nous assistons à une carrière inattendue pour l'une des œuvres classiques de la littérature byzantine : l'Acathiste. Non seulement celui-ci est devenue le genre liturgique le plus productif de l'orthodoxie est-européenne, présentant certains traits propres à la littérature populaire, mais il a aussi suscité l'intérêt des cercles associés à l'Église catholique romaine et des partisans du christianisme oriental en Occident.

À l'heure actuelle, les chercheurs ont enregistré plus de 2 600 compositions en quinze langues, mais si l'on y ajoutait les traductions entre langues et les reprises, le nombre s'élèverait certainement au double. Elles sont toutes issues d'une seule œuvre byzantine consacrée à la Vierge Marie et au mystère de l'Incarnation, l'hymne *Akathistos*.

Cette composition élaborée, qui s'inscrit dans la tradition des anciens kontakions, a probablement été écrite au VIe siècle ; la tradition l'associe généralement à saint Romain le Mélode, un artiste qui aurait reçu le don du chant de la Vierge Marie. L'hymne se compose d'une strophe d'ouverture ajoutée ultérieurement et de vingt-quatre strophes, reprenant l'acrostiche alphabétique grec de l'original.

La fascination pour les acathistes en tant que forme attrayante d'expression de la révérence et de la dévotion ne s'est pas limitée au territoire de la présence immédiate de la tradition byzantino-slave, mais a été accordée aux artistes d'Europe occidentale et d'Amérique. La plus grande contribution à la diffusion des acathistes en Occident parmi les différentes confessions revient à Claude Lopez-Ginisty, professeur suisse, créateur et administrateur de blogs en français. Il fait partie d'un groupe actif de chrétiens orthodoxes occidentaux appartenant à diverses juridictions, dont l'idée est d'incorporer l'ancienne tradition latine, datant principalement du premier millénaire et provenant de Suisse, de France, des Pays-Bas, de Belgique, de Grande-Bretagne, de Scandinavie et d'Allemagne, dans la tradition liturgique de l'orthodoxie.

Les chrétiens orthodoxes occidentaux et leurs sympathisants entretiennent des contacts fructueux avec les fidèles d'outre-manche. Citons en particulier Maria Murray, qui gère une base de données en ligne de plus de deux cents acathistes en anglais et de plus d'un millier et demi en slavon orthodoxe. Dans la riche tradition anglophone, notons en particulier l'acathiste dédié à St Cuthbert de Lindisfarne, l'un des saints

patrons de l'Angleterre. Le texte est une reprise poétique de la Vie du Saint, écrite par Bede le Révérend de manière que chaque strophe corresponde à un chapitre de la *Vie* du Saint. Parmi les auteurs actifs, on peut citer le père Laurent Farley, auteur d'acathistes dédiés à Arsenius de Winnipeg, Herman d'Alaska et de la louange au Seigneur Dieu.

Le chercheur en conclut que l'on assiste à une véritable renaissance d'un genre ancien, à une pratique accrue de l'interprétation ainsi qu'à de nombreuses symbioses. L'objectif de la conférence, comme l'a souligné l'intervenant, était aussi de révéler au lecteur la richesse du champ des recherches et la possibilité de participer personnellement au phénomène de l'hymne acathiste.

Spis treści

Aleksander Naumow <i>Akatyst w dawnym i nowożytnym piśmiennictwie europejskim</i>	7
Anna Romanik, Robert Szymula <i>Prelekcja Profesora Aleksandra Naumowa</i>	31
Aleksander Naumow – biogram	35
Summary	37
Résumé	41

Kampus Uniwersytetu w Białymstoku, ul. Konstantego Ciołkowskiego 1

Tomiki wydane w Serii Naukowo-Literackiej „Prelekcje Mistrzów”

- I. Wojciech Kass, *Światło jaśnie gość*, red. Z. Fałtynowicz, Białystok 2017.
- II. Magdalena Popiel, „*Artysta jest obecny*”. *Problem tożsamości artysty nowoczesnego i ponowoczesnego*, red. J. Ławski, Białystok 2018.
- III. Anna Legeżyńska, *Jasny dialog z mrocznymi siłami. Opowieść o Julii Hartwig*, red. J. Ławski, Białystok 2018.
- IV. Andrzej Strumiłło, *O Władysławie Strzemińskim. Wykład*, red. M. Rogala, Białystok 2018.
- V. Julian Maślanka, *Wspomnienie o Ryszardzie Kazimierzu Lewańskim. W setną rocznicę urodzin*, red. K. Rutkowski, Białystok 2018.
- VI. Lucjan Suchanek, *Aleksander Solżenicyn. Emigracja. Emigrantologia*, red. K. Korotkich, Białystok 2019.
- VII. Teresa Kostkiewiczowa, *Pod znakiem Klio. Pamięć zbiorowa w polskiej poezji drugiej połowy XVIII wieku*, red. Ł. Zabielski, Białystok 2019.
- VIII. Larisa Ratsiburskaia, *Nowe procesy w słowotwórstwie języka rosyjskiego*, red. A. Romanik, Białystok 2019.
- IX. Stanisław Dubisz, *Periodyzacja rozwoju polszczyzny, a w szczególności jej dziejów najnowszych (1939–2019)*, red. U. Sokólska, Białystok 2019.
- X. Maria Kalinowska, *Grecka podróż Zbigniewa Herberta – z Juliuszem Słowackim w tle?*, red. K. Korotkich, Białystok 2019.
- XI. Elżbieta Muskat-Tabakowska, *Tłumacz (literatury) i gramatyka – śmiechy, tumani, czy przestrasza?*, red. D. Karczewski, Białystok 2019.
- XII. Antoni Libera, *Radykalny sceptycyzm*, red. K. Korotkich, Białystok 2020.
- XIII. Józef Olejniczak, *Lęki jestem’u*, red. K. Korotkich, Białystok 2020.
- XIV. Jarosław Mikołajewski, *Lojalność poety i tłumacza*, red. J. Ławski, Białystok 2020.

- XV.** Marek Zagańczyk, *O pisaniu podróży*, red. J. Ławski, Białystok 2020.
- XVI.** Kamila Budrowska, *2020: o roku ów! Literatura i kryzysy*, red. J. Ławski, Białystok 2020.
- XVII.** Margreta Grigorova, *Polsko-bułgarskie relacje historyczno-kulturowe do 1918 roku. Wybrane aspekty*, red. J. Ławski, Białystok 2021
- XVIII.** Małgorzata Czermińska, *Peryferie jako wartość w najnowszym reportażu i eseistyce polskiej*, red. A. Janicka, Białystok 2021.
- XIX.** Maciej Urbanowski, *Od Żeromskiego do Helaka – doświadczenie wojny polsko-bolszewickiej w literaturze polskiej*, red. V. Wejs-Milewska, Białystok 2021.
- XX.** Alina Kowalczykowska, *To życie jest tak wspaniałe. Z profesor Aliną Kowalczykową rozmawia Anna Janicka*, red. A. Janicka, Białystok 2021.
- XXI.** Halina Krukowska, *Człowiek to przepaść, której nie można zasypać. Z Profesor Haliną Krukowską rozmawiał Łukasz Zabielski*, red. Ł. Zabielski, Białystok 2021.
- XXII.** Marek Wilczyński, *Romantyzm polski i amerykański w perspektywie porównawczej*, red. J. Ławski, Białystok 2022.
- XXIII.** Joel J. Janicki, *Keats i Kościuszko. Kultura radykalizmu / Keats and Kosciuszko. The Culture of Radicalism*, red. A. Janicka, Białystok 2022.
- XXIV.** Alina Nowicka-Jeżowa, *Szlakiem czarnoleskiego poety i wędrownych Muz*, red. J. Ławski, Białystok 2022.
- XXV.** Włodzimierz Bolecki, „Szewczyk” *Bolesława Leśmiana (motyw literacki jako tekst kultury)*, red. J. Ławski, V. Wejs-Milewska, Białystok 2022.
- XXVI.** Elżbieta Sikora, „*Madame Curie*”. *Laboratorium opery*, red. A. Włoczevska, Białystok 2022.
- XXVII.** Włodzimierz Szturc, *Fonosfera tekstów Stanisława Wyspiańskiego. Brzmienie jako źródło istnienia*, red. K. Korotkich, Białystok 2022.
- XXVIII.** Piotr Tomaszuk, *Mój Mickiewicz*, red. K. Korotkich, Białystok 2022.
- XXIX.** Marek Piechota, *Z zagadnień metapoetyki lżejszej muzy...*, red. M.M. Leś, Białystok 2022.

XXX. Aleksander Naumow, *Akatyst w dawnym i nowożytnym piśmieniu europejskim*, red. A.Romanik, R.Szymula, Białystok 2023.

